

Araştırma Makalesi
Research Article
DOI: 10.20981/kuufefd.49276

Caner ÇİÇEKDAĞI

Yrd. Doç. Dr. | Assist. Prof. Dr.

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Artvin-Türkiye
Artvin Çoruh University, Faculty of Science and Letters, Department of Philosophy, Artvin-Turkey
ccicekdagi@gmail.com

Kopula Üzerine

Öz

Dilbilgisinde “kopula” veya “koşaç” olarak adlandırılan ögenin özellikle mantıkta önermesel yapıları oluşturmada ve yargı bildirmede önemli bir işlevi vardır. Ancak kopulanın varoluşsal/varlıksal işlevinin mi, yoksa dilsel bir bağlama işlevinin mi olduğu tartışma konusudur. Aristoteles her iki işlevinin de olduğunu düşünürken Abelard gibi mantıkçılar sadece dilsel bir işlevi olduğunu savunmaktadır. Bu makalede kopulanın ne olduğu ve işlevleri her iki mantıkçıya göre ele alınacak ve yorumlanacaktır.

Anahtar Sözcükler

Abelard, Ad, Aristoteles, Bağ, Eylem, Kopula, Özne, Varlık, Yüklem.

Giriş

Kopula, dilbiliminde cümledeki özne ile yüklemi birbirine bağlayan bir sözcüktür. “Ali öğrencidir” örneğinde geçen “dir” sözcüğü bir kopuladır. Türkçede “koşaç” veya “bağ” adı da verilen kopula, dil bilgisel açıdan ek eylemler içinde, dört türde yer alarak olumlu cümlelerde “-dı”, “-mış”, “-sa” ve “-dır” sözcükleriyle ifade edilmektedir. “Dir”ın dışındaki diğer üç ek eylem bileşik zamanlı eylem yapmakta da kullanılmaktadır. “Dir”, bildirme koşacı olarak işlev görerek daha çok ad cümlelerinde, “Elma kırmızıdır” örneğindeki gibi veya “Kitap masanın üzerindedir” cümlesindeki gibi özne ile yüklemi bağlamakta kullanılmaktadır.

Savran, “dır” eyleminin eski Türkçe “tur”, “ayağa kalk”, “kalk” eylemine “-ır” geniş zaman ekinin getirilmesiyle oluştuğunu aktarmaktadır (Savran, 2008: 163-168). Türkçede “bildirme eki” olarak adlandırılan “dır” eki, adları yüklem haline getirerek özne ile birleştirmektedir. Savran’a göre bu ek giderek eylem çekimlerine gelmeye başlamış ve birleşik bir çekim eki olmuştur. Fakat sadece bağ ve çekim eki işlevini değil, olasılık, belirsizlik ve kesinlik de bildirerek geniş zaman bildiri eki olma işlevine genişlemiştir. Olumsuz cümlelerde “değil” veya “değildir” sözcüğüyle beliren bu ek, yine aynı işlevi görmekte ve özne ile yüklemi birbiriyle ilişkilendirmektedir.

Kopula sözcüğü Latince “bağ” veya “bağlamak” anlamına gelen *copula*’dan türemiştir. İki farklı şeyi birbirine bağlayan kopula, tüm dillerde evrensel bir şekilde görülmesi de bir eylem ya da eylemsi olarak kullanılmaktadır. Kopula tipi bir eylemle kurulan cümleler bildiri ya da haber cümlesi olarak da adlandırılmakta ve bu durumdaki eyleme “ek eylem” veya “kopulatif eylem” adı verilmektedir. “Dir” eyleminin Türkçe “olmak” sözcüğüyle yakın bir ilişkisinin olduğu görülmektedir. “Olmak” sözcüğü kök ve temel bir eylem olarak kabul edildiği zaman, adların eylemleştirilmesinde ya da cümlelerin içinde yüklemde de ad olduğu durumlarda özne ile yüklemi birbirine bağlamakta kullanılmaktadır.

“Ayşe doktordur” veya “Ali İstanbul’dadır” gibi örneklerde, “dır” kopulasının özneye bir şey yüklediği açık bir şekilde görülmektedir. Yüklenen şey ya bir özellik, ya bir yer, ya da buna benzer bir “olma” durumunun varlığıdır. Bu durumda kopula, öncelikle sentaktik bir işlev görerek özne ile yüklemi birbirine bağlamasına rağmen ikinci bir işlev görerek varlığa da imlemede bulunmakta gibidir. Ayrıca bu örneklerde geniş zamanda bir kullanımı olduğu için, zamanı da imler gibidir. Yine kipsel bir işlevi de bulunmakta ve “dır”, “mış” ve “sa” gibi kullanımlarıyla olasılık veya kesinlik bildirmektedir. Bu durumda kopulanın işlevleri olarak şunlar söylenebilir:

1. Bağ olma
2. Varlığı imleme
3. Zamanı imleme
4. Kip bildirme

Master durumundaki eylemlere bakıldığında, “gülmek, “koşmak” gibi sözcüklerin iş, oluş, hareket bildirdiği görülmektedir. “Dir” eylemi, diğer eylemlerden bir kök eylem olarak veya temel varlıksal bir durum olan “olmak” eylemini bildirerek

ayrılmaktadır. Böylesine temel ontolojik bir durumu imlediği için, dilsel yapı içinde diğer eylemlerle birlikte veya diğer eylemlerin yerine kullanılabilir.

Lyons'a göre “olmak” (*to be*) eylemi tüm dillerde anlamdan yoksun, sadece zaman, kip ve görünüşü taşıyan bir işleve sahiptir (Lyons, 1983: 347). Aynı durum “olmak” (*to have*) sözcüğü için de geçerlidir. “Olmak” ve “sahip olmak” iyeliği bildiren evrensel kavramlar olup, ifade edilirken çeşitli kopulalar yardımıyla bildirilmektedir. Böyle bir durumda kopula, varoluşu bildirmemekte ama varoluşu önceden kabul eden bir yapıda belirterek, mantıksal bir işlevle bağlama görevinde bulunmaktadır. Yüklem olan kopula bu işlevi gerçekleştirirken bir sıfat yapısındadır (Lyons, 1983: 348).

Lyons, İngilizcedeki *to be* eyleminin işlevlerinin “varoluş”, “belirleme”, “niteleme” ve “yer” olduğunu belirtmekte ve bunların son üçünün kopula konumunda gerçekleştirildiğini söylemektedir (1983: 348). Bu durumda varoluşsal işlev ayrı bir kategori olarak ve sorunsal yaratacak biçimde ele alınmaktadır. “Atmosferde oksijen vardır” cümlesi ile “Masanın üzerinde bardak vardır” cümlesine bakıldığı zaman, ilkinin varoluşsal ve ikincisinin yer bildiren bir yapıda olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sorun yaratan şey, yer bildiren cümlelerde bulunan kopulanın da varoluşsal bir durumu örtük biçimde barındırmasıdır. Yine de ilk cümle tipinin varlığa yönelik, ikinci cümle tipinin ise yer bildirmeye yönelik olduğu görülebilmektedir. Ayrıca bu örneklerde de görüldüğü gibi varoluşsal cümlelerde özne belirsizken, yer bildiren cümlelerde özne belirlidir.

I.

Kopulanın diğer dillerde, özellikle İngilizcede nasıl bir kullanımı olduğuna göz atmak bu makaledeki inceleme açısından aydınlatıcı olabilecektir. Örneğin İngilizcede “bağlayıcı eylem” (*linking verb*) olarak adlandırılan kopula, zamirlerle benzerlik göstermektedir. Çince ve Guarani¹ dilleri kopulanın zamir olarak yer aldığı dillerken, Bedevi, Ket² ve İnuit (Eskimo) dillerinde kopula, ada eklenen bir son ek konumundadır. İspanyolca, Portekizce ve Taycada olduğu gibi bazı dillerde birden çok kopula varken, bazı dillerde hiç kopula bulunmamaktadır. Çoğu dilde tek ve ana bir kopula bulunmakta, İngilizcede bu, “olmak” (*to be*) eylemiyle belirlemektedir. Kopula terimi bu temel biçim için kullanılmasına rağmen benzer işlevlerde olan diğer eylemler için de kullanılabilir. ³

¹ Güney Amerika’da yaşayan bir topluluk.

² Sibirya civarında konuşulan Yenisey dillerinden.

³ Çeşitli dillere ait dilbilgisi ve kopula yapısı için yararlanılan kaynaklar için bkz.: “Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi”, Zeynep KORKMAZ, TDK Yayınları, 2014, Ankara; “Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi”, Nurettin DEMİR-Emine YILMAZ-Tahir Nejat GENCAN, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009, Eskişehir; “Türkçenin Yapısı”, K. GRÖNBECH, Çev. Mehmet Akalın, TDK Yayınları, 2011, Ankara; “Genel Dilbilim-I”, Sumru ÖZSOY-Ayla BALCI-Ümit Deniz TURAN, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Eskişehir; “Genel Dilbilim-II”, Sumru ÖZSOY-Zeynep ERK EMEKSİZ-Ümit DENİZ TURAN-Leyla YUN, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011, Eskişehir; “Gramer Terimleri Sözlüğü”, Zeynep KORKMAZ, TDK Yayınları, 2010, Ankara.

Çeşitli dillerdeki kullanımına bakıldığında kopulanın birincil işlevinin özne ile yüklemi bağlamak olduğu görülmektedir. Kopula türü bir eylem genel olarak yüklem bir parçası şeklinde kabul edilmekte ve yükleme ait diğer bileşenler “yüklemsel ifade” olarak kabul edilmektedir. En basit haliyle kopula içeren bir cümle, “Kalem, masanın üzerindedir” örneğinde olduğu gibi belirlemektedir. Bu örnekte geçen “kalem” sözcüğü özne, “dir” eylemi kopula ve “masanın üzerinde” sözcük grubu ise yüklemsel ifadedir. “masanın üzerindedir” şeklindeki kopulalı bütün ifadeye ise “yüklem” veya “yargı belirten ad” denilmektedir.

Kopulanın tamamlayıcısı olarak bilinen yüklemsel ifade çeşitli biçimlerde olabilmektedir. Bir ad ya da ad grubu, sıfat ya da sıfat grubu, edat veya zarf ve zarf sözcükleri zamanı ve yeri imlemektedir. Türkçede, kopula çoğu zaman özellikle konuşma dilinde kullanılmamakta, cümledeki yargı veya iddia, kopulanın düşmüş bir yapıda ifade edilmesiyle oluşturulmaktadır. “Ahmet’in çok parası var (**dir**)”, “Film güzel mi (**dir**)?” cümleleri bu duruma örnek verilebilir. Öte yandan İngilizce gibi dillerde, “**Is** it a book?” örneğinde olduğu gibi, kopula cümlelerin başına getirilerek soru ifadesi oluşturulabilirken, Türkçede kopula soru cümlelerinde de, “Bu kitap mı**dır**?” örneğinde olduğu gibi cümlelerin sonunda yer almaktadır. Yine, “Evdeyim” sözünde olduğu gibi cümlede öznenin tümüyle ortadan kalktığı veya gizli özne ve iyelik ekiyle kurulduğu durumlar da bulunmaktadır. Bu örnek aslında “Ben evdeyimdir” yargısının farklı bir formu olarak, “Neredesin?” sorusunun karşılığında oluşturulmuştur. Aynı soruya sadece “Evde” cevabı da verilebilmekte ve her ikisinin imlemesi de aynı olmaktadır.

Kopula Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi birçok dilde bir eylem olarak bulunmaktadır. Ancak kullanıma biçimlerine bakıldığında tek bir kurala bağlı olmadığı ve düzensiz olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Türkçede ek eylemler grubu içinde farklı biçimleri bulunmakta, olasılık, zaman ve varlık bildirerek değişik yapılarda ortaya çıkmaktadır. Tıpkı diğer eylemler gibi dildeki zamandan, yönlerden ve kipten etkilenecek değişik biçimler alabilmektedir. Türkçede kopula ile ilgili olarak yeterince araştırma olmadığı için, örneğin İngilizcede *to be* eyleminin, *am, is, are, was, were* gibi çeşitli biçimlere girmesi gibi farklı biçimleri olup olmadığı tam olarak söylenememektedir. Ancak “dir” ve “imek” eylemlerinin dönüşüm ve değişimleri böyle bir yapıya işaret etmektedir.

Kopulanın bağ işlevi dışındaki kullanımları, daha önce söz edildiği gibi yardımcı bir eylem olarak kullanılmasıyla ve varlıksal kullanımıyla belirlemektedir. Örneğin İngilizcede *be* (olmak) eylemi, yardımcı eylem olarak kullanılmaktadır. Edilgen cümlelerde veya şimdiki zamandaki cümlelerde bu eylem yardımcı olarak alınmaktadır. Aynı durum Türkçede “-ıl, -ül” gibi eklerin eylemlere getirilmesiyle gerçekleşmektedir. Örneğin “Ekinler biçildi” veya “Kura çekilecek” cümleleri, bilinmeyen bir “o” veya “onlar” tarafından yapılan bir işi edilgen bir yapıda bildirmektedir. İngilizcede ise “*The book was written*” (Kitap yazıldı) veya “*It is raining*” (Yağmur yağıyor) örneklerinde olduğu gibi kopula, yardımcı bir eylem olarak kullanılmaktadır.

İngilizce ve benzeri dillerde *to be* (olmak) eylemi, yani Türkçedeki “dir” sözcüğü “var olmak” anlamında da kullanılmaktadır. Descartes’ın “*I think, therefore I am*” (Düşünüyorum, öyleyse varım) sözü bu durumun bir örneğini oluşturmaktadır. Kopula

bu tür kullanımlarında bir eylem olarak kendisi varlıksal bir yüklem haline gelmekte ve bağ işlevinden çok yüklem işlevini yerine getirmektedir. İşte Aristoteles ontolojik görüşünde bu durumdan yola çıkarak “olmak”ın (*to be*), “bir şey olmak” anlamına geldiğini savunmuş, “dır”ın varlıkla ilgili bir imlemesi olduğunu ve kopulanın tür üyeliğini ya da ait olmayı gösterdiğini ileri sürmüştür. Kneale-Kneale ise Abelard’ın *Dialectica*⁴ adlı eserinde, Aristoteles’in bu görüşünü çürüttüğünü bildirmektedir (Kneale-Kneale, 1988: 205-224). Türkçede “dır” sözcüğünün tek başına böyle bir kullanımı olmadığı için, “vardır” veya “yoktur” sözcükleriyle bu yargı oluşturulmaktadır. Gerçi “dır” sözcüğünün “var olmak” veya “olmak” anlamlarını imlediği de varsayılabilir ve tartışılabilir. Çünkü “Masanın üzerindeki bir kitaptır” cümlesinin anlamıyla, “Masanın üzerinde bir kitap vardır” cümlesinin anlamı birbirine oldukça yakındır. Ancak görüleceği gibi Türkçede varlık gösterme ayrı bir sözcikle mutlaka imlenmekte ve “dır” sözcüğü temel işlevi olan bağlamayı gerçekleştirilmektedir. İlk cümlede “dır” sözcüğü kopula olarak kullanılırken, ikinci cümlede “var” sözcüğü bir sıfat olarak kullanılmıştır.

Bazı dillerde birtakım bağlamlarda hiç kopula kullanılmamaktadır. Rusça, Macarca, Arapça, İbranice ve bazı Güney Amerika yerli dillerinde, geniş zamanda kopula hiç kullanılmamakta, özne ve yüklem bağımsız söylenmektedir. Ancak bu tip dillerde geniş zamanda kopula olmamasına rağmen diğer zamanlarda veya diğer şahıslarda kopula kullanılmaktadır. İngilizcede de günlük konuşmalarda, özellikle siyahi Amerikalıların bu tür kopulasız konuşmaları yaygındır.

II.

Aristoteles *Yorum Üzerine*’de ad ve eylemin çeşitlerini (belirli ve belirsiz olarak) belirledikten sonra bir önermenin oluşumundaki en önemli kısım olan kopulayı açıklamış, önermelerin olumlanmasında veya olumsuzlanmasında mutlaka kopulanın olması gerektiğini belirtmiştir (2002: 19b 10-19). Aristoteles bir eylem olmadan olumlama ve olumsuzlamanın kesinlikle olamayacağını bildirmiştir. Kopulayı da, haklı olarak burada bir eylem olarak belirlemiş ve açıklamasına devam etmiştir. Ancak hatırlanmalıdır ki Arapça gibi bazı diller kopulasız bir yapıdadır. Ancak Arapçada da özne veya yükleme gelen sözcüklerle kopula işlevi yerine getirilmekte ve önermedeki bağ oluşturularak tek ve aynı imleme gerçekleştirilmektedir. O halde, burada Aristoteles’i sadece söylediğiyle değil, söylemek istediğiyle de anlamak gerekir. Özne ve yüklem kopula benzeri bağlarla birleştirilerek bir bütünlük kazanabilmektedir. Bu durumda kopulası olan dillerde kopula, ad ve eylemi bağlama işlevinin yanı sıra, esasında bir eylem olduğu için zamanı da bildirmektedir. Kopulasız dillerde ise bu işlevler ad ve eylemlere eklenen çekim sözcükleriyle, cümleye dağıtılmış biçimde belirlemektedir.

Türkçede ek eylemler geniş zamanda “dır”, şimdiki zamanda “oluyor”, geçmiş zamanda “idi” ve gelecek zamanda “olacak” şeklinde yer aldığı için kopula, aslında bir eylemdir ve görüldüğü gibi zamanı da imlemektedir. Buradan da asıl olarak kopulanın cümlede yer alan temel bir eylem olduğu söylenebilir. Çünkü “koşmak”, “gülmek” gibi

⁴ Abelard’ın bu eserinin Türkçe veya İngilizce çevirisi bulunmamaktadır. Latince versiyonu Kneale-Kneale tarafından kısmen çevrilerek yararlanıldığı için bu kaynağa başvurulmuştur.

eylemler mastar halindeyken esasında birer ad gibi belirlemektedirler. Şimdi cümlede özne durumundaki bir adın, yüklem durumundaki başka bir adla eylemsel ve zamansal olarak asıl ilişkisini sağlayan, onları birleştiren kopuladır. En temel varlık biçimini, yani “olmak” eylemini bildirerek ad ve eylemleri birbirine bağlayan ve önermeye bütünlüğü ile tekliliğini zamansal açıdan da kazandıran ve hatta eyleme birçok durumda eylem olma özelliğini veren yine kopuladır. Örneğin “Ali” ve “koşmak” adları yan yana getirilse bile bir bütünlük oluşturamamasına rağmen, kopulanın eylem olacak konumdaki sözcüğe eklenmesiyle ancak cümle bütünlüğü ve birleşme sağlanabilmektedir. Kopulanın en önemli işlevi olan bağlamadan sonra, eylem cümlelerinde eylem durumunda olan söze eklenerek onu gerçek anlamda bir eylem yaptığı olduğu görülmektedir. Kimi işlevleri de bazı dillerde özne durumundaki ada eklenerek bir cümle oluşturmasıyla belirlemektedir. Dillerdeki bu farklılıklara rağmen kopulanın kendisinin de eylem işleviyle, özellikle eylem durumundaki sözcüklerle yakın bir ilişkisi olduğu açıktır.

O halde dillerde farklı şekillerde bulunan kopula ve kopula benzeri ek eylemler, birincil bir varlık-zaman işlemcisi olarak eylem durumundaki terime yönelip, onun gerçek anlamda bir eylem olmasını sağlamaktadır. “Var olmak” veya “olmak” eyleminin düşünce ve dil açısından en temel terim olduğu bu şekilde açığa çıkmaktadır. Herhangi bir bildiri ifadesi, kopula benzeri bir terim (veya terimler) olmaksızın olanaksız görünmektedir. Çeşitli adlarla belirlenmiş olan dünyaya ilişkin duygu ve düşünceler, “var” veya “yok” (var değil) şeklinde kabaca söylenebilecek olan bu önemli terimle bir yargı halinde iletilme olanağı bulmaktadır. Ancak kopula görüldüğü gibi sadece varlığı bildirmekle kalmamakta aynı zamanda mantıksal bir işlev de yerine getirerek birbirinden ayrı duran iki kavramı, yani özne ile yüklemi de birbirine bağlayarak biçimsel açıdan bir cümle yapısı oluşturmaktadır. Bir başka deyişle kopula bir yandan varlığı ve zamanı imleyerek semantik, diğer yandan özne ile yüklemi birleştirip ayırarak cümleyi oluşturmasıyla sentaktik bir işlevi yerine getirmektedir. Mantık açısından önemli olan biçimsellik olduğu için, kopulanın bağlama işlevi öne çıkmaktadır.

Aristoteles *Yorum Üzerine*'de kopulanın öncelikli olarak olumlama ve olumsuzlama yaptığını belirtmiştir (2002: 19b 10-19). Elbette ki bir eylemin bir adı olumlama veya olumsuzlama cümle bütünlüğü açısından en önemli işlevdir. Aristoteles bunu işaret ederek kopulanın yargıda bulunma işlevini göstermiştir. Yargıda bulunma olumlama veya olumsuzlamayla gerçekleşmekte, bir şeyin bir şeyde olduğu ya da olmadığı iddia edilmektedir. Özetle bağ görevini yerine getiren kopula, bunun yanı sıra “olma”yı (varlığı) imlemektedir. Bunu yaparken kopula, Filozof'un belirttiği gibi çeşitli zamanlara bağlı olarak bu işlevini gerçekleştirmektedir. Geniş zaman, şimdiki zaman, geçmiş zaman ve gelecek zamana bağlı olarak kopula çeşitli dillerde çeşitli biçimlerde belirlemektedir. Ancak Antik Grekçe ve Arapça gibi bazı dillerde geniş zaman ile şimdiki zaman ayrımı olmayıp, ikisi de aynı yapıdadır. Bu anlamda asıl olarak kopulanın zamansal boyutu, şimdiki zamanı çevreleyen geçmiş ve gelecek zamanlarla birlikte üç zamanda belirlemektedir.

Yorum Üzerine'nin ilgili pasajlarında açıklamış olduğu kopulaya ilişkin bilgiyi sonradan net bir hale getiren Aristoteles, ad ve eylemin yanı sıra üçüncü bir terim olarak kopulanın da önermenin temel bir bileşeni olduğunu bildirmiştir (2002: 19b 19-22). O

halde kategorik bir önerme üç terimden oluşmakta ve bunlar ad, eylem ve kopula olarak yer almaktadır. Ancak Aristoteles kopula için bir adlandırmada bulunmamış, önermenin “üçüncü terimi” olarak yer aldığını belirtmiştir. Kopulanın eklenmesiyle gerçekleşen olumsuzlamayla birlikte artık oluşmuş olan önermenin çelişği olan olumsuzlaması da oluşabilecektir. Böylece çeşitli çelişik önerme ikilileri elde edilebilmektedir. Örneğin “İnsan adildir” önermesinde “dir” üçüncü bir terim olarak eklenmiş ve tek ve bütün bir önerme elde edilmiştir.

Ancak kopula sadece özne ve yüklemi birleştirmemekte, aynı zamanda “var” veya “olmak” gibi bir anlamı ve zaman imlemesini de beraberinde getirerek önermenin oluşumunda belki de en önemli işlevi gerçekleştirmektedir. O halde, ontolojik açıdan kopula, kendi üzerinde varlıksal bir yük taşıyarak bir yandan özne yüklemeye ait bir özelliğin var olduğunu imlerken, diğer yandan varlığın kendisini de imlemektedir. Bunları gerçekleştirirken zaman boyutunu da işin içine katmaktadır. Aristoteles, bu nedenle kopulanın eylem olma özelliğinin öne çıktığını düşünmüştür.

Kneale-Kneale, Abelard’ın bu konuda Aristoteles’e karşı geliştirmiş olduğu eleştiriyi açıklarken örneğin, tüm insanların “bir -insan- olmak” konusunda ortak bir şeyi paylaştığını belirtmektedir (1988: 206). Ama bunun, “Sokrates insandır” önermesinde geçen, “Sokrates” ve “insan” sözcükleriyle imlenen şey olmadığını vurgulamaktadır. Çünkü “Sokrates insandır” sözüyle imlenen, Sokrates’in “bir -insan- olması”dır ve düşüncede var olmayan bir nesneyi gösteren bir sözcük olarak “bir şey” olmasına rağmen, Abelard’a göre bu bir “şey” (*res*) değildir. Ancak her durumda bu soyut gerçeklik “olmak” eylemi kullanılarak dile getirilmektedir (Kneale-Kneale, 1988: 206-209).

Aristoteles *Yorum Üzerine*’de bir önermenin, bir ad ile bir eylemden oluştuğunu söylemekte ve kıyas kuramına göre de her önerme özne ve yüklemeye ait aynı türden iki terimi içermektedir. Abelard, Aristoteles’in bu açıklamalarından yola çıkarak “olmak” sözcüğünün bir bağ işlevi yerine getiren kopula olduğunu ve özne ile yüklemeye üçüncü bir unsur olarak katıldığını (*tertii adjacentis*) kabul etmiştir. Önermeler eylemsiz de kurulabildiği için, eylemleri adlardan ayıran şey zamanı içermesi olduğundan önermenin kuruluşundaki asıl ayırım kopuladır. “Sokrates insandır” gibi bir önermede üçüncü bir unsur olarak yer alan “dır” eylemi özne ile yüklemi birbirine bağlamaktadır. Ancak Aristoteles açısından kopulanın, aynı zamanda varlığı da imlemekte ve “vardır” sözünün kısaltması olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak bu düşünce “dır” eyleminin iki ayrı kullanımı olduğu sonucuna götürür. Buradan “dır”ın sadece bir eylem olarak kullanıldığı zaman varoluşsal bir yüklemeye yapmadığı anlamı çıkmaktadır. Çünkü diğer türlü Abelard’a göre, “Sokrates **dir**” sözü, “Sokrates vardır-**dir**” şeklinde genişletilerek ifade edilmiş olacak ve bu iki kullanım arka arkaya eklenerek birbirini sonsuza dek (*ad infinitum*) tekrar edecektir. Durum böyle olunca, “dır” eylemi orijinal anlamında kullanılırsa sadece gerçekten var olan şeyleri imleyeceği için “Chimaera hayali bir varlıktır” sözü açıkça hatalı olacaktır. Çünkü Chimaera’nın var olmadığı söylenirken var olduğu söylenmiş olacak ve “Chimaera yoktur” veya “Chimaera hayali bir varlıktır” (*Chimaera est opinabilis*) gibi önermeler “Chimaera yok-**vardır**” gibi bir imlemede bulunarak kendi içinde çelişik bir anlatım olacaktır. Abelard bu çelişik ifadelerin sadece hayali varlıklardan söz ederken değil, örneğin insan türünün belli bir bireyi olan “Sokrates”ten, “ölü bir insan” olarak

söz ederken de doğacağını, çünkü özneye ait her türlü yüklemenin şu anda veya geniş zamanda var olan gerçek bir varlığı imlediğini düşünmektedir. Bu yüzden “Chimaera vardır” gibi doğru bir önerme kurulmak istendiği zaman, “Chimaera hayalidir” demek yanlış olmaktadır. “Dır” eyleminin Grekçedeki orijinal kullanımı, Türkçedeki “vardır” veya İngilizcedeki “there” sözcüğünde olduğu gibi sadece “var olma”yı gösterdiği için sorun bulunmamakta, ancak “Chimaera hayalidir” gibi olmayan şeyleri imleyen önermelerde sorun oluşturmaktadır (Kneale-Kneale, 1988: 207).

Bu durumda Abelard, kopulanın geniş zamanda reel varlığı da imlediği düşüncesini kabul etmemektedir. *Yorum Üzerine* 16a 12-18’de Aristoteles, tek başına ad ve eylemlerin doğru ya da yanlış olmasalar da bir şeyi imlemeye devam ettiklerini belirterek, gerçekte olmayan mitolojik bir hayvan olan *tragelaphos* (keçi-geyik) örneğini vermiştir. Böylece, gerçeklikte olmayan hayali bir varlığa yönelik bir cümlenin bile, kopula eklenerek önerme yapısı içinde çıkmazsa doğru ya da yanlış olamayacağını düşünmüştür. Ayrıca sözel olarak ifade edilen adların (insan, ak gibi) tek başlarına doğruluğu olmasa da imlemeleri vardır. Demek ki sesle dile gelen adlar öncelikle imleme işlevini yerine getirmektedir. Bu durumda adlar zihindeki anlamları imlemektedir; onların, anlamları göz ardı edildiği zaman tek başlarına birer ses olarak doğrulukları bulunmamaktadır. Aristoteles kopulanın öncelikli işlevini birleştirme olarak görmüş ama hayali ya da gerçek varlıkları imleyerek oluşturduğu önermelerin doğru ya da yanlış olabileceğini de belirtmiştir. O halde Aristoteles için “olmak” sözünün imlemesi sadece bu dünyada gerçek bir varlık olmak değil, aynı zamanda hayali ya da zihinsel bir varlık olmaktadır. Bu durumda “Chimaera hayalidir” sözünde geçen kopulanın varlığı imlemesinde herhangi bir çelişki de bulunmayacaktır.

Heidegger de *Metafizğe Giriş* adlı eserinde Aristotelesçi bir tavır olarak “dır”ın varlıksal bir anlamı olduğunu düşünmüştür. “*Gott ist*” (Tanrı vardır) dendiği zaman kastedilen şey, Tanrı’nın gerçekten mevcut olduğu, bir varlık olarak var olduğudur. Heidegger, varlığın “dır”ın mastarı olduğunu, “olmak” mastarının “dır”ın özünde bulunduğunu belirtmektedir (2011: 107). Ancak Türkçe’de “var” ve “yok” sözcükleri yaygın biçimde birer sıfat olarak kabul edilmektedir (Çakmak, 2013: 463-471). Bir ad gibi görünmelerine rağmen özne kullanımları olmaması, bir eylem gibi kullanılmalarına rağmen eylem çekimlerine uğramamaları, “var” ve “yok” sözcüklerine sıfata uygun bir yapı kazandırmaktadır. Öte yandan bu kavram çiftinin birbirinin karşıtı olduğu ve olumsuzu olmadığı görüşü de söz konusu olduğu için birer sıfat olarak görülmektedir.

Diğer yandan Abelard’ın eleştirisi eğer kopulanın varlığı imlemesineyse ve sadece dilsel, mantıksal ve biçimsel işlevinin olması gerektiğini düşünüyorsa bir haklılık payı vardır. Çünkü biçimsel yanının en çok öne çıktığı varsayılabilir olan matematik dili ve matematiğin diline ait olan kopulatif ifadeler, somut olmaktan çok soyut bir ilişkiler ağını ve kurallarını yansıtmaktadır. Eğer bu alanda ontolojik bir tartışma açılırsa pek çok çıkmazın olabileceği açıktır.

Sonuç

Sonuç olarak kopulanın temel işlevinin özne ile yüklemi ad cümlelerinde birleştirmek ama bunun yanı sıra “olmak” eylemini göstermek olduğu söylenebilir. Bazı dillerde kopulanın olmaması ya da kopulasız cümleler kurulabilmesi, bunun zihindeki

imlemesinin de böyle kopulasız olduğu anlamına gelmez. Örneğin birinin mesleği sorulduğu durumlarda verilen “öğretmen” cevabı, önerme formuna bürünmemiş bir yargıdır. Böyle bir yargıda zihin, sözel eksiklikleri kendiliğinden tamamlayarak, “O, bir öğretmendir” gibi anlamlı bir önerme formu oluşturmaktadır.

Bileşik önermelerde kopula işlevini eklemeler yerine getirdiği için olumsuzlamada önermenin olumsuzlanmasına ait olan söz, bağı yönelmekte ve ancak bağı olumsuzladığında önermeyi bir bütün olarak olumsuzlayabilmektedir. Çünkü bileşik önermelerde bağı işlevi eklemeler aracılığıyla gerçekleşerek çeşitli sayıda bağımsız basit önerme tek bir yapıya kavuşmaktadır. Örneğin “Ali ve Ayşe öğrencidir” önermesi olumsuzlanmak istendiği zaman, iki bileşenli bu önermenin ayrı ayrı eylemleri olumsuzlanmamaktadır. Çünkü bu durumda elde edilecek olan “Ali öğrenci değildir ve Ayşe öğrenci değildir” önermesi ile baştaki önermenin gerçek olumsuzlaması olan “Ali ve Ayşe öğrenci değildir” önermesi aynı işlemeye ve aynı doğruluk değerine sahip olamamaktadır. Basit önermelerde ise olumlama ve olumsuzlama Türkçede “dır” ve “değildir” kopulalarının sadece eyleme eklenmesiyle yapılmaktadır.

Diğer taraftan iş, oluş, hareket bildiren ve zamana göre çekilen eylemlerin birer kopula olarak kabul edilmesi de olanaklı olmayacaktır. “Sen yarın İstanbul’a gideceksin” gibi bir cümlede geçen “gideceksin” eylemi ile “Kitap okuyor” cümlesindeki “okuyor” eylemi, “dır”dan farklıdır ve bu eylemlerle kurulan cümleler de birer ad cümlesi değildir. Buna rağmen gelecek zaman dışarda olmak üzere, geçmiş ve şimdiki zamanlarda bu eylemlerle kurulan cümlelerin de bir doğruluk değeri alacağı açıktır. O halde kopulalı cümleleri sadece önerme yapısı oluşturacak biçimde düşünmek eksik kalacak, diğer eylemlerle kurulan cümleleri de buna dâhil etmek gerekecektir. Ancak kopula dışındaki eylemlerin zamana göre çekimlerinin sonunda “dır” sözcüğünün bulunduğu ve zamanla düştüğü de varsayılabilir. Yukarıdaki iki örnekte geçen eylemlerin sonuna “dır” sözcüğünü eklemek herhangi bir anlam bozukluğuna yol açmadığı gibi temel eylem olan “olmak” eylemiyle ilişkisini göz önüne sermektedir. “Gideceksin” eylemi “gideceksindir” ve “okuyor” eylemi de “okuyorsundur” şeklinde ifade edildiğinde tam bir önerme formunu da kopula sayesinde kazanmaktadır.

Aristoteles kopulaya birçok anlam ve görev yüklemiş olsa da, Abelard’ın biçimsel yaklaşımı kopulanın sadece dilbilgisel bir işlevi olduğunu göstermektedir. Çeşitli dillerde kopulanın olmaması veya kopula olmasına rağmen kopulasız kullanımların da yaygın olması, kopulaya varlıksal bir işlevin değil de bağlayıcı bir işlevin uygun düştüğünü ortaya koymaktadır. Çünkü varlığı imleme sadece kopulanın değil, tüm kavramların ortak bir özelliğidir. Bir başka deyişle, örneğin “ağaç” adının imlediği kavram, öncelikle “ağaç” adı verilen bir şeyin varlığını varsaymaktadır. Oysa dilde yapay ve biçimsel yan öne çıkarak bir iletme görevi gerçekleştirmektedir. Zihinde yer alan tüm kavramlar anlam içeriklerinde, gerçek ya da hayali varlıkların bir şekilde var olduğunu da barındırmaktadır. Yine bir şeyin dilde “var” veya “yok” olduğunu bildirmek için kopuladan ayrı “var” ve “yok” sözcüklerinin kullanılması, kopulanın tek başına varlığı bildirmeye yetmediğini ortaya koymaktadır. Bu durumda Abelard’ın kopulaya ilişkin olarak yapmış olduğu belirleme, yani kopulanın sadece bir bağlama işlevinde bulunduğu eleştirisi yerinde ve tutarlı görünmektedir.

On Copula

Abstract

In grammar “copula” or “koşaç” is important unit for especially to constitute propositional composition and judgement. But it is a problem whether copulas function is about existential or just syntactical. While its function is both existential and syntactical for Aristotle, its function just syntactical for Abelard. This article deals with what is copula and its functions according to Aristotle and Abelard.

Keywords

Abelard, Aristotle, Copula, Existence, Link, Name, Predicate, Subject, Verb.

KAYNAKÇA

ARİSTOTELES (2002), Yorum Üzerine, 2. b., çev. Saffet Babür, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

ÇAKMAK, Serkan (2013), “**Var**” ve “**Yok**” Sözcüklerinin Morfolojik Kimliği, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/4 Spring 2013, p. 463-471, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/601482603_25%C3%87akmak%20serkan%20edb-463-471.pdf

HEİDEGGER, Martin (2011), **Metafiziğe Giriş**, çev. Mesut Keskin, Avesta Yayınları, İstanbul.

KNEALE, William–Martha KNEALE (1988), The Development of Logic, 10. ed., Clarendon Press, Oxford.

LYONS, John (1983), **Kuramsal Dilbilimine Giriş**, çev. Ahmet Kocaman, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

SAVRAN, Hülya (2008), “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki Ve “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 14, 2008/1, Bursa.

